

คุณลักษณะและความสามารถที่พึงประสงค์ของเภสัชศาสตรบัณฑิต

ผกา มาศ ไมตรีมิตร¹, เพชรรัตน์ พงษ์เจริญสุข² และ ณัฐริญา คำผล^{1*}

¹ ภาควิชาเภสัชกรรมชุมชน คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร และ Ganesh SAP Research Unit

² ภาควิชาเภสัชกรรม คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

* Corresponding author: nattiya@email.pharm.su.ac.th

บทคัดย่อ

มาตรฐานความรู้ความสามารถในการประกอบวิชาชีพเภสัชกรรมเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับนิสิตนักศึกษาและคณะเภสัชศาสตร์ การศึกษาค้นคว้าวิจัยเพื่อระบุองค์ประกอบที่พึงประสงค์ของบัณฑิตเภสัชศาสตร์ สำหรับใช้เป็นแนวทางปรับปรุงหลักสูตรเภสัชศาสตร์เพื่อให้ได้บัณฑิตที่มีลักษณะสอดคล้องกับความต้องการของสังคม เก็บข้อมูลจากการอภิปรายกลุ่มของผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่างๆ ของวิชาชีพเภสัชกรรมจำนวน 9 คน ในวันที่ 2 มีนาคม 2549 โดยใช้เกณฑ์มาตรฐานความรู้ความสามารถในการประกอบวิชาชีพเภสัชกรรมไทยในปัจจุบันเป็นหลัก วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นพ้องกันว่าควรมีการปรับปรุงเกณฑ์มาตรฐานความรู้ความสามารถในการประกอบวิชาชีพเภสัชกรรมฉบับที่ใช้ในปัจจุบัน โดยเสนอคุณลักษณะและความสามารถที่พึงประสงค์ของบัณฑิตเภสัชศาสตร์ออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ความสามารถทั่วไป และความสามารถทางวิชาชีพ คุณลักษณะและความสามารถที่มีความสำคัญที่สุดคือ จรรยาบรรณในการประกอบวิชาชีพ ส่วนความสามารถอื่นที่บัณฑิตเภสัชศาสตร์พึงมี ได้แก่ ทักษะและจิตสำนึกต่อวิชาชีพ ทักษะในการสื่อสารและถ่ายทอดความรู้ ทักษะในการค้นคว้าและวิเคราะห์ข้อมูล ทักษะในการแก้ปัญหา และทักษะในการบริหารจัดการ สำหรับความสามารถทางวิชาชีพ บัณฑิตเภสัชศาสตร์ควรมีทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านผู้ป่วย และด้านเภสัชศาสตร์สังคมและการบริหาร

คำสำคัญ: หลักสูตรเภสัชศาสตร์, วิชาชีพเภสัชกรรม, คุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์, ความสามารถบัณฑิตที่พึงประสงค์

Thai Pharm Health Sci J 2008;3(1):121-126

บทนำ

มาตรฐานการประกอบวิชาชีพเป็นปัจจัยสำคัญในการทำให้อาชีพเภสัชกรรมเป็นที่น่าเชื่อถือและยอมรับของสังคม แม้ว่าสภาเภสัชกรรมได้กำหนดมาตรฐานเกณฑ์ความรู้ความสามารถในการประกอบวิชาชีพเภสัชกรรมขึ้น¹ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาของคณะเภสัชศาสตร์ต่าง ๆ และใช้เป็นแนวทางเพื่อสอบความรู้ของผู้ขอขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเภสัชกรรม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 แต่ด้วยการเปลี่ยนแปลงในระบบสังคม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งส่งผลต่อสุขภาพของประชาชนอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว เช่น การเพิ่มจำนวนของมลพิษและสารพิษในสิ่งแวดล้อม อายุขัยเฉลี่ยที่เพิ่มขึ้นของประชากร การเกิดโรคภัยไข้เจ็บที่มีการระบาดอย่างรวดเร็ว ทำให้ประชาชนมีความต้องการดูแลและรักษาสุขภาพมากขึ้น² ทำ

ให้ความต้องการบริการจากบุคลากรทางสุขภาพ รวมถึงเภสัชกรเพิ่มมากขึ้นตามไปด้วย

เภสัชกรในหลายประเทศได้ขยายบทบาทหน้าที่การประกอบวิชาชีพเภสัชกรรมเพื่อให้เกิดการตอบสนองในการบริการและดูแลเรื่องยาแก่ประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{3, 4} แม้ว่าในอดีตที่ผ่านมาเภสัชกรมีบทบาทหลักเกี่ยวข้องกับด้านการผลิตผลิตภัณฑ์ยาและสุขภาพ เกี่ยวข้องกับการใช้ยาของประชาชน แต่เนื่องด้วยสภาพสังคม และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว รวมถึงมีเทคโนโลยีที่ทันสมัยเพิ่มขึ้น มาตรฐานการประกอบวิชาชีพเภสัชกรรมจึงควรมีการพิจารณาเพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเป็นระยะ เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของสังคมได้อย่างทันที่^{1, 5} นอกจากนี้ มาตรฐานการประกอบวิชาชีพยังสามารถใช้เป็นแนวทางสำหรับผลิตบัณฑิตของคณะเภสัชศาสตร์ เพื่อให้สามารถผลิตบัณฑิตให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม

§ 13th year of Srinakharinwirot Journal of Pharmaceutical Science

หรือเป็นแนวทางให้เภสัชกรใช้ประเมินตนเองเพื่อให้สามารถดำรงไว้ซึ่งมาตรฐานในการประกอบวิชาชีพ

เกณฑ์มาตรฐานความรู้ความสามารถในการประกอบวิชาชีพเภสัชกรรมฉบับปัจจุบัน ได้ถูกนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนในคณะเภสัชศาสตร์ต่าง ๆ ในประเทศไทย ซึ่งการผลิตบัณฑิตทางเภสัชศาสตร์ให้สามารถทำงานตอบสนองสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพทั้งในด้านวิชาการและวิชาชีพ คณะเภสัชศาสตร์จำเป็นต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรการจัดการศึกษาเพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นตลอดเวลา อันเป็นหลักประกันว่าบัณฑิตที่ผลิตออกมาจะสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ⁶ กอปรกับความคาดหวังของสังคมต่อวิชาชีพเภสัชกรรม ทำให้คณะเภสัชศาสตร์ต้องสร้างความเชื่อมั่นต่อสังคมว่า ในคณะเภสัชศาสตร์มีหลักสูตรที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคมและเอื้อต่อการประกอบวิชาชีพด้านเภสัชกรรมในปัจจุบัน ดังนั้นเกณฑ์มาตรฐานในการประกอบวิชาชีพเภสัชกรรมต้องมีการปรับปรุงอยู่ตลอดเวลาเช่นกัน ไม่เพียงแต่ประเทศไทยเท่านั้นที่มีการพัฒนาเกณฑ์มาตรฐานในการประกอบวิชาชีพเภสัชกรรม ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก อาทิ สหรัฐอเมริกา⁷ สหราชอาณาจักร (Royal Pharmaceutical Society of Great Britain, 2004) ออสเตรเลีย⁸ และแคนาดา⁹ ได้พัฒนาและปรับปรุงเกณฑ์มาตรฐานของตนเองอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงจัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความต้องการในบทบาทหน้าที่ และความรู้ความสามารถของบัณฑิตเภสัชศาสตร์อันจะนำไปเป็นข้อมูลในการพัฒนาโครงสร้างของเกณฑ์มาตรฐานในการประกอบวิชาชีพเภสัชกรรมที่เหมาะสมและทันสมัยต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม ตลอดจนการพัฒนาหลักสูตร และการจัดการศึกษาด้านเภสัชศาสตร์ต่อไปในอนาคต

วิธีการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative study) โดยมีขั้นตอนการศึกษาดังนี้ ผู้วิจัยรวบรวมและศึกษาเกณฑ์มาตรฐานความรู้ความสามารถในการประกอบวิชาชีพเภสัชกรรมของประเทศไทยและต่างประเทศ รวมถึงข้อมูลจากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับความรู้ความสามารถในการประกอบวิชาชีพเภสัชกรรม จากนั้นประชุมระดมความคิดเห็น โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญจากองค์กรวิชาชีพเภสัชกรรม และเภสัชกรสาขาวิชาชีพต่าง ๆ จำนวน 10 คน มาร่วมประชุมระดมความคิดเห็นในวันที่ 2 มีนาคม 2549 ในการประชุมดังกล่าว ผู้วิจัย

นำเสนอข้อมูลจากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และเกณฑ์มาตรฐานความรู้ความสามารถในการประกอบวิชาชีพเภสัชกรรมของประเทศไทย ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศแคนาดา และประเทศออสเตรเลียแก่ผู้เชี่ยวชาญ จากนั้นผู้เชี่ยวชาญร่วมแสดงความคิดเห็นต่อเกณฑ์มาตรฐานความรู้ความสามารถในการประกอบวิชาชีพเภสัชกรรมไทยในปัจจุบัน พร้อมเสนอแนวคิดเรื่องความสามารถที่พึงประสงค์ของเภสัชกรไทย โดยมีผู้ควบคุมประเด็น (modulator) ให้อยู่ในกรอบหัวข้ออภิปราย โดยผู้วิจัยบันทึกประเด็นการแสดงความคิดเห็นและมีการบันทึกเทปเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยบันทึกและรวบรวมความคิดเห็นต่าง ๆ จากผู้เชี่ยวชาญ และนำมาวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) เพื่อนำเสนอข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลการศึกษา

ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 9 คน ประกอบด้วย เภสัชกรโรงพยาบาล เภสัชกรชุมชน เภสัชสาธารณสุขจังหวัด เภสัชกรอุตสาหกรรม เภสัชกรการตลาด และผู้แทนจากเภสัชกรรมสมาคมแห่งประเทศไทยฯ ร่วมประชุมระดมความคิดเห็น ผู้แทนจากสภาเภสัชกรรม 1 คนไม่สามารถเข้าร่วมประชุมได้ ระยะเวลาที่ใช้ในการประชุมระดมความคิดเห็นประมาณ 3 ชั่วโมง ผลการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถที่พึงประสงค์ (competency) ของเภสัชกรไทย สามารถสรุปได้เป็น 2 กลุ่มหลักคือ ความสามารถทั่วไป (general competency) และ ความสามารถทางวิชาชีพ (professional competency)

ความสามารถทั่วไป

ความสามารถทั่วไป ครอบคลุมถึงจรรยาบรรณในการประกอบวิชาชีพ ทศนคติและจิตสำนึกต่อวิชาชีพ การสื่อสาร และถ่ายทอดความรู้ ความสามารถในการค้นคว้าและวิเคราะห์ข้อมูล ความสามารถในการแก้ปัญหา และความสามารถในการบริหารจัดการ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

เรื่องจรรยาบรรณเป็นประเด็นที่ผู้เชี่ยวชาญทุกคนเห็นว่ามี ความสำคัญมาก เป็นปัจจัยหลักที่เภสัชกรทุกคนจำเป็นต้องมีเพื่อประกอบวิชาชีพเภสัชกรรมในทุกสาขา ผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็น ว่า บัณฑิตเภสัชศาสตร์เป็น**บัณฑิตที่มีคุณสมบัติเฉพาะทาง** ซึ่งหมายความว่า นอกจากจะมีความรู้ และทักษะแล้ว เภสัชกรต้องมีจรรยาบรรณด้วย ซึ่งจรรยาบรรณเป็นสิ่งที่ทำให้เภสัชกรแตกต่างจาก**บัณฑิต**

อื่น ๆ ทั้งนี้ผู้เชี่ยวชาญได้ยกตัวอย่างถึงการมีจรรยาบรรณในการผลิตยา เนื่องจากยาเป็นสิ่งที่ประชาชนส่วนมากไม่มีความรู้ ถ้าเภสัชกรผลิตยาปลอม ประชาชนก็จะรับไปโดยไม่มีโอกาสรู้ได้ว่าเภสัชกรผลิตอะไรให้ หรือกรณีของการเตรียมยาเคมีบำบัด โดยปกติแล้วในโรงพยาบาลถ้ามีการเตรียมยาเคมีบำบัด เภสัชกรจะเป็นผู้ที่มีความรู้เรื่องการเตรียมยาที่สุด แต่เภสัชกรเห็นว่าการเตรียมนั้นอันตรายต่อตัวผู้เตรียม ทำให้บางแห่งเภสัชกรไม่เตรียมเอง แต่ให้พยาบาลเป็นผู้เตรียม ซึ่งเหตุการณ์เหล่านี้ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าเกี่ยวข้องกับจรรยาบรรณในการประกอบวิชาชีพของเภสัชกรอย่างยิ่ง

ผู้เชี่ยวชาญทุกคนให้ความสำคัญกับทัศนคติที่เภสัชกรพึงมีและจำเป็นต่อการประกอบวิชาชีพ อันประกอบด้วยทัศนคติต่อการพัฒนางานเพื่อสังคมและวิชาชีพ ทัศนคติต่อการพัฒนาตนเอง ทัศนคติต่อความต้องการดำรงอยู่ในวิชาชีพ ส่วนทัศนคติที่ไม่ต้องการให้เภสัชกรคำนึงถึงมากนักเป็นเรื่องทัศนคติต่อรายได้ ซึ่งมีส่วนทำให้เภสัชกรมีการเปลี่ยนหรือย้ายงานบ่อยตามรายได้ที่ได้รับ ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่า ในกรณีที่เภสัชกรมีความรู้ความสามารถพอกัน ผู้จ้างงานจะประเมินทัศนคติก่อนรับเภสัชกรเข้าทำงาน เพราะในปัจจุบันความรู้ความสามารถของเภสัชกรที่จบจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ใกล้เคียงกันมาก แต่สิ่งที่ทำให้เภสัชกรต่างกันคือ ทัศนคติ

ความสามารถด้านการสื่อสารและถ่ายทอดความรู้ที่ผู้เชี่ยวชาญต้องให้เภสัชกรมี คือ การสื่อสารกับผู้ป่วยเพื่อให้ผู้ป่วยสามารถนำคำแนะนำไปใช้ได้ถูกต้อง ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่า การสื่อสารเป็นเรื่องจำเป็น เพราะแม้ว่าเภสัชกรที่จบมาจะมีผลการศึกษาที่ดี เตรียมยาเก่ง แต่สื่อสารกับประชาชนไม่ได้ หรือไม่สามารถถ่ายทอดความรู้กับคนอื่นได้ ก็ไม่เกิดประโยชน์กับผู้ป่วยแต่อย่างใด หรืออาจกล่าวได้ว่า **“ความรู้มีแต่อธิบายไม่เป็น”** นักศึกษาควรมีการฝึกทักษะการสื่อสารกับผู้ป่วยแต่ละราย เนื่องจากผู้ป่วยที่มีการเจ็บป่วยที่เหมือนกัน อาจต้องได้รับการรักษาหรือคำแนะนำที่ต่างกันได้ ดังนั้นเภสัชกรต้องมี **“ทักษะในการสื่อสารกับผู้ป่วย ในสิ่งที่ผู้ป่วยรู้เรื่องและปฏิบัติได้”** นอกจากนี้ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าเภสัชกรยังจำเป็นต้องมีทักษะเพื่อสื่อสารกับบุคลากรทางการแพทย์อื่น สื่อสารกับผู้บังคับบัญชา และสื่อสารได้ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ นอกจากนี้ เภสัชกรต้องแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้ป่วย รับฟังและเปิดรับข้อมูลที่เภสัชกรไม่รู้จากผู้ป่วย เพราะบางครั้งผู้ป่วยอาจมีการใช้ยา หรือการรักษาในศาสตร์ที่เภสัชกรไม่รู้ เช่น การใช้สมุนไพรพื้นบ้าน การใช้การแพทย์ทางเลือก เป็นต้น

สำหรับความสามารถในการค้นคว้าและวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ผู้เชี่ยวชาญระบุว่า การค้นคว้ามีเป้าหมายในหลาย

ประเด็น คือ เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหา เพื่อหาความรู้ เทคโนโลยีใหม่ และค้นคว้าเพื่อทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย อย่างไรก็ตามข้อมูลที่ค้นคว้าได้ควรมีการวิเคราะห์ และประยุกต์เพื่อให้ใช้ได้จริงในบริบทของประเทศไทย เนื่องจากความรู้และเทคโนโลยีใหม่มักได้มาจากต่างประเทศ ดังนั้นนอกจากเภสัชกรจะรู้จักค้นคว้าข้อมูลแล้ว ควรรู้จักวิเคราะห์และประยุกต์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เหมาะสมกับประเทศไทยด้วย

ความสามารถในการแก้ปัญหาเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับการปฏิบัติงานเภสัชกรรม เภสัชกรต้องแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ทั้งการแก้ปัญหาที่เกิดจากยา หรือแก้ปัญหาที่เกิดจากผู้ได้บังคับบัญชา โดยสิ่งที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าเภสัชกรต้องทำได้คือ เมื่อพบปัญหา ควรแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ตลอดเวลา ทั้งนี้อาจปรับได้ตั้งแต่การเรียนการสอนในชั้นเรียน ดังตัวอย่างของการเรียนการสอนในคณะแพทยศาสตร์ ซึ่งจะเรียนเรื่องการแก้ปัญหาลดเวลา เช่น เรียนเป็นกรณีศึกษาที่เป็นการแก้ปัญหาของกรณีศึกษาผู้ป่วยแต่ละรายที่มีลักษณะที่ต่างกันไป

ท้ายสุด ความสามารถในการบริหารจัดการ ซึ่งรวมถึงการควบคุมการผลิตให้เป็นไปตามเป้าหมาย และการบริหารผู้ได้บังคับบัญชาให้ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความสามารถทางวิชาชีพ

สามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มหลัก คือ ความสามารถด้านผลิตภัณฑ์ ความสามารถด้านผู้ป่วย และความสามารถด้านเภสัชศาสตร์สังคมและการบริหาร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ความสามารถด้านผลิตภัณฑ์ มีข้อพิจารณาปลีกย่อย ได้แก่ ความสามารถด้านการผลิต การประกันคุณภาพ ความรู้เกี่ยวกับตัวผลิตภัณฑ์ และความรู้เกี่ยวกับคุณสมบัติทางกายภาพและทางเคมีของยา ซึ่งในด้านการผลิตนั้น ควรมีความรู้ในการเตรียม ประยุกต์ และค้นคว้า ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าเภสัชกรทุกคนอาจไม่ต้องเตรียมผลิตภัณฑ์ยาได้ทุกประเภท แต่ต้องมีความรู้เกี่ยวกับการเตรียม และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ ให้ข้อมูลกับบุคคลอื่นได้ ควรมีเทคนิคพื้นฐานในการเตรียมยา เช่น การชั่ง ตวง วัด ผสม และสามารถเตรียม extemporaneous preparation ให้เหมาะกับผู้ป่วยแต่ละรายได้ โดยผู้เชี่ยวชาญเห็นว่า ความสามารถในการเตรียมยาของเภสัชกรไทยยังคงต้องมี โดยเฉพาะเรื่อง aseptic technique เพราะในโรงพยาบาลยาเตรียม dose น้อยๆ จำเป็นที่เภสัชกรต้องเป็นผู้เตรียม สำหรับด้านการประกันคุณภาพนั้น ควรรู้และเข้าใจกระบวนการประกันคุณภาพด้วย ส่วนความสามารถในการวิเคราะห์คุณภาพยานั้น ต้องเน้นให้สามารถเข้าใจผลการวิเคราะห์ เนื่องจากที่ผ่านมาเภสัชกร

บางคนที่ไม่สามารถอ่านผลวิเคราะห์ได้ ทำให้เกิดปัญหาเมื่อต้องทำหน้าที่จัดซื้อจัดหายา และรู้ความเป็นมาของมาตรฐานยา เพื่อนำไปใช้ในกระบวนการประกันคุณภาพ

เกี่ยวกับความรู้เกี่ยวกับตัวผลิตภัณฑ์ ควรมีความรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยา ผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร เครื่องสำอาง ยาเสพติด วัตถุออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท ผลิตภัณฑ์สุขภาพ และสามารถแยกความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ในแต่ละรูปแบบ (dosage form) ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่า ไม่ว่าเภสัชกรจะประกอบวิชาชีพใดจำเป็นต้องรู้เรื่องความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ยา รูปแบบต่าง ๆ ทั้งนี้เพื่ออธิบายได้ว่ายาแต่ละรูปแบบนั้นมีลักษณะการใช้พิเศษอย่างไร

ความรู้เกี่ยวกับคุณสมบัติทางกายภาพและทางเคมีของยา เช่น การละลาย การเกิดตะกอน ความเข้ากันไม่ได้ของยา เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการประกอบวิชาชีพเภสัชกรรม รวมถึงความสามารถในการกำหนดคุณลักษณะของยาและชีววัตถุ เนื่องจากเห็นว่าเภสัชกรเป็นผู้เชี่ยวชาญที่สุดเรื่องคุณลักษณะของยาเมื่อเปรียบเทียบกับบุคลากรทางการแพทย์อื่น

สำหรับความสามารถด้านผู้ป่วยนั้น เน้นการสามารถประยุกต์ใช้ความรู้กับการดูแลผู้ป่วย ทักษะการดูแลผู้ป่วยแต่ละราย การเข้าใจผู้ป่วยแต่ละรายว่าโรคที่เหมือนกัน อาจต้องการการรักษาหรือคำแนะนำที่ไม่เหมือนกัน ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่า สังคมคาดหวังจะได้ “รับการดูแลเป็นรายบุคคล” ไม่ได้เป็นการดูปัญหาในภาพรวมเหมือนที่ผ่านมา เช่น การแนะนำการใช้ยาแบบกว้าง ๆ อาทิ ยานี้รับประทาน 3 เวลาหลังอาหาร ยานี้รับประทานแล้วอุจจาระมีสีดำ แต่ผู้ป่วยต้องการความรู้ว่า ลักษณะและพฤติกรรมอย่างผู้ป่วย ควรมีการปรับอะไรให้เหมาะสมกับตัวผู้ป่วย

นอกจากนี้ ยังต้องสามารถจ่ายยาตามใบสั่งยาอย่างมีวิชาการ รู้และแก้ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นจากการสั่งใช้ยาได้ และสามารถสื่อสารกับผู้ป่วยในสิ่งที่ผู้ป่วยรู้เรื่องและปฏิบัติได้ อีกทั้งสามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้ป่วย โดยเฉพาะในเรื่องของการแพทย์ทางเลือก ตำราพื้นบ้าน ผลิตภัณฑ์ในชุมชน

ท้ายที่สุด ควรมีความสามารถด้านเภสัชศาสตร์สังคมและการบริหาร โดยส่วนแรกคือ การประยุกต์ใช้ความรู้ หลักการตลาด การจัดซื้อจัดหายา กระบวนการจัดซื้อ การสอบราคา รวมถึงการคำนวณเพื่อหาจำนวนการสั่งซื้อยาเกี่ยวกับการกระจายยานั้น ควรรู้หลักของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับยา และผลิตภัณฑ์สุขภาพ รวมถึงระเบียบสภาเภสัชกรรม

นอกจากนี้ ผู้เชี่ยวชาญยังมีความเห็นอื่น ๆ ที่น่าสนใจ เช่น ผู้เชี่ยวชาญตั้งข้อสังเกตไว้ว่า ยิ่งเภสัชกรมีความเป็น specialist มากเท่าไร จะยิ่งขาดความเป็น generalist มาก

เท่านั้น และความคาดหวังของสังคมต่อเภสัชกร คือ ต้องรู้ทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพ

ข้อเสนอแนะสำหรับคณะเภสัชศาสตร์

ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าควรสอดแทรกเรื่องจรรยาบรรณหรือจริยธรรมในทุกวิชาของคณะเภสัชศาสตร์ อีกทั้ง คณะเภสัชศาสตร์ต้องสอนให้นักศึกษาสามารถเอาความรู้ที่มีอยู่มาประยุกต์ทำให้เกิดประโยชน์ โดยผู้เชี่ยวชาญเปรียบสิ่งที่ต้องการว่า “ควรสอนให้นักศึกษาจบมาเป็น ไม่ใช่ให้แต่ท่อง” หลักสูตรของคณะเภสัชศาสตร์ทุกคณะ ควรเป็นไปในแนวทางเดียวกัน และให้สอดคล้องกับเป้าประสงค์ รวมทั้งลำดับของวิชาที่เรียนด้วย และท้ายที่สุด ควรใช้ระบบ training the trainer program โดยให้อาจารย์ไปอยู่ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับวิชาที่สอน ใช้เวลาประมาณ 2 - 3 เดือน เพื่อให้อาจารย์ได้เข้าใจถึงการทำงานของแต่ละสาขาอย่างแท้จริง และสามารถมีกรณีศึกษากลับไปใช้สอนนักศึกษาได้อีกด้วย

ข้อเสนอแนะสำหรับสภาเภสัชกรรม

ผู้เชี่ยวชาญเสนอว่าควรมีการสอบหรือพิจารณาเรื่องรยาบรรณสำหรับการสอบวัดความรู้เพื่อรับใบประกอบโรคศิลป์ เป็นประเด็นหลักประเด็นหนึ่ง และการเขียน competency ควรเขียนแทรกแบบบูรณาการระหว่างความสามารถพื้นฐานทั่วไป (general competency) และความสามารถเน้นทางวิชาชีพ (professional competency) เพราะหากเขียนแยกกัน อาจมองเห็นชัดเจนแต่ก็อาจทำให้ได้ competency แยกส่วนมากเกินไป

วิจารณ์ผลการศึกษา

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ผู้เชี่ยวชาญทุกคนเห็นด้วยกับการกำหนดเกณฑ์ความสามารถของเภสัชกรในประเทศไทย เพื่อให้เกิดเป็นมาตรฐานในการประกอบวิชาชีพเภสัชกรรม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการประกันคุณภาพเภสัชกรต่อสังคม ความสามารถที่ผู้เชี่ยวชาญให้ความสนใจมากที่สุดและต้องการให้เภสัชกรทุกคนพึงมี คือ จรรยาบรรณในการประกอบวิชาชีพ และทัศนคติและจิตสำนึกต่อวิชาชีพ ทั้งนี้ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่แสดงความเห็นตรงกันว่า องค์ความรู้และความสามารถที่เภสัชกรมีในปัจจุบันไม่ได้สร้างความแตกต่างให้เภสัชกรแต่ละคน แต่สิ่งสำคัญที่ทำให้เภสัชกรแตกต่างและเป็นที่ต้องการในวิชาชีพคือ จรรยาบรรณ และทัศนคติในการประกอบวิชาชีพ ทั้งนี้คุณสมบัติของเภสัชกรที่สังคมต้องการในเรื่องจรรยาบรรณ สอดคล้องกับการศึกษาในเรื่องคุณสมบัติ

ของบัณฑิตแพทย์ที่สังคมต้องการ โดยสังคมต้องการแพทย์ที่มีคุณธรรม และจรรยาบรรณเช่นกัน¹⁰ ทั้งนี้เพราะบุคลากรทางการแพทย์เป็นบุคคลที่ต้องทำงานกับผู้ป่วย การที่บุคลากรทางการแพทย์มีจรรยาบรรณในวิชาชีพเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่จะทำให้ผู้ป่วยเกิดความเชื่อถือ และไว้วางใจในการปฏิบัติหน้าที่ ดังนั้นการกำหนดคุณสมบัติของเภสัชกรในเรื่องของจรรยาบรรณในการประกอบวิชาชีพจึงเป็นสิ่งที่ควรให้ความสำคัญมากที่สุด

สำหรับความสามารถของเภสัชกรในการประกอบวิชาชีพนั้น ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าประเทศไทยยังคงมีความต้องการเภสัชกรในทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านผู้ป่วย และด้านเภสัชศาสตร์สังคมและการบริหาร ซึ่งเป็นลักษณะความสามารถที่เป็นทิศทางเดียวกับเภสัชกรของประเทศออสเตรเลีย⁸ โดยลักษณะความสามารถของเภสัชกรในประเทศออสเตรเลียมีการกำหนดออกเป็น 8 หน้าที่หลัก แต่เมื่อพิจารณารายละเอียดของแต่ละหน้าที่หลักพบว่า ความสามารถด้านวิชาชีพของเภสัชกรยังคงแบ่งได้เป็น 3 ด้านเช่นกัน แม้ว่าคณะเภสัชศาสตร์จะผลิตบัณฑิต 5 ปี หรือ 6 ปี องค์กรความรู้ใน 3 ด้านนี้ ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าต้องมีเป็นพื้นฐานที่ไม่แตกต่างกัน แต่เภสัชกรที่ผ่านหลักสูตร 6 ปี จะมีความชำนาญมากกว่าเภสัชกรที่ศึกษาในหลักสูตร 5 ปี ถึงแม้ว่าในปัจจุบันการเน้นบทบาทของเภสัชกรในการดูแลผู้ป่วยจะเพิ่มมากขึ้น แต่ความสามารถด้านผลิตภัณฑ์หรือการผลิตก็ยังคงเป็นสิ่งจำเป็นของเภสัชกรไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผลิตในระดับการรักษาผู้ป่วยรายบุคคล ส่วนการผลิตในระดับอุตสาหกรรมควรจะทำให้ความสำคัญลดลง

แม้ว่าผลการศึกษาค่าจะสรุปความสามารถของเภสัชกรเป็น 2 กลุ่มเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการพิจารณา ผู้เข้าร่วมประชุมส่วนใหญ่เห็นว่า ความสามารถของเภสัชกรไม่ควรแยกเป็น 2 กลุ่มโดยเด็ดขาด แต่ควรบูรณาการ (integration) ส่วนความสามารถทั่วไป (general competency) ไว้ในความสามารถในการประกอบวิชาชีพ เพื่อที่จะทำให้เภสัชกรประกอบวิชาชีพด้วยการใช้ความสามารถทั่วไปร่วมด้วย เช่น การมีจริยธรรมในการผลิตยาหรือจำหน่ายยา การค้นคว้าข้อมูลที่เกี่ยวข้องทั้งกับผลิตภัณฑ์และผู้ป่วย เป็นต้น

จากการศึกษาพบว่า ความสามารถของเภสัชกรที่พึงประสงค์มีองค์ประกอบที่ไม่แตกต่างจากเกณฑ์มาตรฐานในการประกอบวิชาชีพเภสัชกรรม 2545¹ แต่มีประเด็นที่น่าสนใจในเรื่องของจุดเน้น เนื่องจากเกณฑ์มาตรฐานดังกล่าวให้ความสำคัญกับความสามารถในการประกอบวิชาชีพมาก และแยกความสามารถนั้นมาใช้ในการสอบเพื่อเข้าสู่วิชาชีพเภสัชกรรม ทำให้ความสามารถทั่วไปมีความสำคัญน้อยลง ซึ่ง

ตรงกันข้ามกับความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ที่ให้ความสำคัญกับความสามารถทั่วไปมากกว่า และมีความต้องการที่จะผสมผสานความสามารถทั่วไปเข้ากับความสามารถในการประกอบวิชาชีพ

อย่างไรก็ตาม ความสามารถทั่วไปอื่นๆ ที่ผู้เชี่ยวชาญประสงค์ให้กำหนดเป็นคุณสมบัติที่พึงประสงค์ของเภสัชกร นอกจากเรื่องจรรยาบรรณและทัศนคติคือ ความสามารถในการสื่อสารและถ่ายทอดความรู้ ทั้งนี้เนื่องจากผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าประชาชนคาดหวังความรู้จากเภสัชกรในทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับยา สุขภาพ และโรค ดังนั้น เภสัชกรจึงควรเป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลด้านยาและสุขภาพแก่บุคคลต่าง ๆ ได้โดยใช้ภาษาที่ทำให้เข้าใจได้ง่าย

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณคณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร และคณะเภสัชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ให้การสนับสนุนการวิจัยในครั้งนี้ รวมถึงผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่ให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการสร้างความสามารถที่พึงประสงค์ของเภสัชกร

เอกสารอ้างอิง

1. คณะอนุกรรมการสอบความรู้ผู้ขอขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเภสัชกรรม (พ.ศ.2544-2546). การสอบความรู้ผู้ขอขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประกอบวิชาชีพเภสัชกรรม สภาเภสัชกรรม พ.ศ. 2546. (สืบค้นข้อมูลวันที่ 20 สิงหาคม 2547, ที่ http://www.pharmacycouncil.org/html/center_exam.html)
2. Keith NZ. Assessing educational goals: The national movement to outcome education. In: Garbin M (ed.). *Assessing educational outcomes*. New York: National League for Nursing Press, 1991: p.1-23.
3. Grider GW. A transition towards patient-orientation. *J Am Pharm Assoc* 1967;7(6):284-285.
4. Hancox D. Current trends in pharmacy education. *N Z Med J* 1982;95(702):121-122.
5. American Council on Pharmaceutical Education 1997. *Accreditation standards and guidelines for the professional program in pharmacy leading to the doctor of pharmacy degree*. (Accessed on Aug. 20, 2004, at <http://www.acpe-accredit.org/pdf/Standards2000.pdf>)
6. Beck DE. Outcomes and experiential education. *Pharmacotherapy* 2000;20(10 Pt 2):297S-306S.

7. American Association of Colleges of Pharmacy. Educational outcomes 2004. (Accessed on Aug. 20, 2004, at http://www.aacp.org/Docs/MainNavigation/Resources/6075_CAPE2004.pdf)
8. Pharmaceutical Society of Australia. Competency Standards for Pharmacists in Australia 2003. (Accessed on Aug. 16, 2006, at <http://www.psa.org.au/site.php?id=643&output=print>)
9. National Association of Pharmacy Regulatory Authorities, Canada. Professional Competencies for Canadian Pharmacists at Entry to Practice. (Accessed on Aug. 20, 2004, at <http://www.napra.ca/pharmacists/becoming/competencies.pdf>)
10. อาหวิง ล่านุ้ย, พะเยาว์ ละกะเต็บ, สิริรัตน์ บำรุงกรรณ์, กมลาศ สาลี. คุณสมบัติของบัณฑิตแพทย์ที่สังคมต้องการ: ความเห็นของผู้นำชุมชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์* 2550:109-117.

Original Article

Desired Competency for Pharmacy Graduates

Pagamas Maitreemit¹, Petcharat Pongcharoensum² and Nattiya Kapol^{1*}

¹ Department of Community Pharmacy and Ganesh SAP Research Unit, Faculty of Pharmacy, Silpakorn University, Thailand

² Department of Pharmacy, Faculty of Pharmacy, Mahidol University, Thailand

* Corresponding author: nattiya@email.pharm.su.ac.th

ABSTRACT

Pharmacy competency standard is important for pharmacy students and schools of pharmacy. This study was aimed to brainstorm for desired competency of pharmacy graduates. This competency will provide a standard guideline for schools of pharmacy to revise the curriculum to prepare graduates in order to meet the societal needs. Focus group discussion by nine experts was undertaken on March 2nd, 2007. Current pharmacy competency standard was presented as a guideline for discussion. Content analysis was conducted for data analysis. The results illustrated that all experts suggested the revision of current pharmacy competency standard. Desired pharmacy graduate competency was classified into 2 categories; general and professional. The most important competency was ethics on professional practice. Other competencies suggested by the expert panel were attitude and consciousness, communication skills, searching and analyzing of data, problem solving skills, and administration/management skills. In addition, pharmacy graduate should have all three areas of professional competency; product-, patient-, and social and administrative-related.

Key words: pharmacy curriculum, pharmacy competency, pharmacy graduates

Thai Pharm Health Sci J 2008;3(1):121-126[§]

[§] 13th year of Srinakharinwirot Journal of Pharmaceutical Science